

Szamojéd nyelvtanulmányok II.

Ez a tanulmány folytatása a Nyelvtudományi Közlemények előző számában megjelent tanulmánynak. A jelen szöveg ugyanabból a nyelvjárásból, ugyanattól a közlőtől származik. Ez a történet tekinthető az első jéniszeji-szamojéd nyelven írott elbeszélésnek. Előző közleményem ugyanis két orosz nyelvű szöveg fordítását tartalmazta, s csak a néhány soros életrajzi adatok képviselnek eredeti szamojéd szöveget.

A hangjelölés és a szótári földolgozás az eddigi alapelvek szerint történik. Az egyedüli eltérés az, hogy a szószedetben nem adok etimológiai utalást olyan szavaknál, amelyek az első tanulmányban is előfordultak.

Otuznoju aba me' kivhon

kazu. sira. nudab otuzuj sira, siehua pesdue watazora, niga' ni', da ni', modin' szies niga' pumon dazodas' nin' dadukuj aduna. modin' — tiker mod, nekuj — ublajgu kasahej'. bu' szit poaza, nida ruslan.

dua. sira, is koma, da sejagua, dedu tabugoz soboj pajraha. kasaj ornori soa. buda neaneda sermid oburu nabe. gorod taha' suame' ozima. ozhoda nomo bazada noduaz:

— *ača', eker obū? omuon sie dazubi?*

bewoza aba uz sujzān tudugujas': uz'os kuhori ukat. kasaj mudima. obuhua čuldoš kajbi. torē ezahada, mod' ru' aba modiaz. tūnij modin' niz kārāz; tabezāhazon', pedzēw: abaku kudīdašer sumojz.

ruslan ebada dīra, nejuñ serlīz:

— *obū dozutad?*

— *tolnoju tuo! — mod' neda manāz.*

bu kunobes peza. otuzuj niga pumon, suame kāj sira niwon kunobes kudahad' ned kanut. niga pugon sira mološ dure. ozhon' mod' sita otes' adij'. tua. ekazobi. tonīkueahaz (tonīkues') manā:

— *kazār?*

— *aba kazaz.*

— *kunā?*

— *inukujeza, modēr?*

ruslan nebrez. abakuda meaza, modisunaza. tozīkoho abada tuakuča sujzān pud, nek uzahameda abada tabur nojdekus' pe'. tore dadukuj nejuñ peza.

— *obus' dutuku silajgu? — ruslan si' toeda.*

— *tiker dutu niŋa. eker aba — mod' manāz. — aba kujhon dīre, sira iron kudiga. modēr eke bago? tiker aba čuldue. tiker abad me'. kazuda sōb enčēw nubtore sira iron bagozodu čulowbi i torse sira bago min' kudiga'. ornoju dazos'*

obuhoru ni ozi', ozhodu nertābizu. mekodu tubotu, kašihitu mamobi „aba mekon segāba!” u manad. „obuš aba sīlajgu?” polzebuta, sīra nin kudahad nīw oziz. onān kudidahada, hanawaj šita nōda. hanawajier kuhori aba oza kometaza. tude, sezor, pīdu — tukēi aba oza ūra. ozhoda aba seṅmid sama pia. ozhoda sīranoju aba sīlajgu, tonojū — kuj daraha. torse ebuta šiehoru neza kud. sīra ir tekarabuta ḡuš ni ozi'. sīra nin adībuta očkōn ozi: sīra dukčurha (dukčuraha). mekoñ tōbuñ, kašhit tore kitañir!

tike dere modīñ sujzān kadābīd. seo aba kazābīd. mekoñ toahazoñ, kasaj đureza ūkaš.

— otuznoju kujhon kuhori-kuhori sujza! — tore rustaṅ đōrēda puazaš.

Ősszel a fogoly-csum körül

Hóvihar. Hó. Nedves őszi hó, valaki által fújt, (olyan) mint a vatta, a fűzfákra, a földre (és) ránk, a ketten a fűzfák között menőkre lassan leereszkedik (tkp. leül). Mi (ketten) — ez én, a másik (pedig) a kisfiam. Ő nyolc éves, a neve Ruszlán.

Meleg van. A hó, nem akarva, a földet beborítja, (s az) olyan, mint egy hatyútollal tömött fekvőhely. A társam egyre csak előre igyekszik. Neki minden dolog új. (Eddig még) csak a város mögé ment ki. Ezért egyre az ő szavát hallom.

— Apa, ez mi? Erre ki járt?

Nemsokára a fogoly nyomát jól felismerte: fogolynyom az sok volt. A társam elhallgatott. Valami állandóan kopogott (tkp. kopogni maradt). Amíg ez így volt (tkp. így levése alatt), megláttam egy fogolyt. Levettem a puskámat a vállamról, miután céloztam, lőttem. A foglyocska, ahogy aludt, leesett. Ruszlán fölemelte a fejét, rám nézett.

— Mit lőttél?

— Gyere ide! — mondom neki.

Futni kezdett. Az őszi fűz között, a csak (imént) hullott havon futva messzire nem jutsz el. A fűz között a hó már mély. Ezért én őt várva leültem. Odaért. (Úgy látszik) elfáradt. Kis idő múlva (azt) mondja:

— Megölted?

— Megöltem a fogolyt.

— Hol?

— Nem messze innen, látod?

Ruszlán futni kezdett. Fölvette a foglyocskát, nézegeti. Azután a fogoly szárnyaeszkait szépen (tkp. jól) összerakva, a másik kezével kezdi kiegyenesíteni a fogoly tollait. Így lassacskán felém indult.

— Miért fehér a libácska? — kérdez Ruszlán.

— Ez nem liba. Ez fogoly — mondom.

— A fogoly a tundrán él, a hó alatt szokott aludni. Látod ezt a gödröt, Ezt a fogoly ásta ki. Ez fogoly-csum. Ha a hóvihar erős, az emberek is gödröt ásnak maguknak, és így a hógödör belsejében aludnak. Előre menve semmi sem látható, ezért ottmaradnak. Ha hazamennek, a barátaiknak (azt) mondják: „fogoly-csumban éjszakáztunk.” — Te azt mondod: „Miért fehér a fogoly?” Ha fekete (volna) (akkor bizony) a havon messzire látható (volna). Most amíg alszik, a bagoly megfogja. A bagoly az nagyon szereti a fogolyhúst. A róka, a sarki róka, a hermelin — mindegyik állat mind fogolyhúst eszik. Ezért a fogoly minden állattól fél. Ezért télen a fogoly fehér, nyáron

(pedig) olyan, mint a tundrai föld. Ha ilyen, senki se fogja meg. Ha a hó alá elrejtőzik, egyáltalán nem látszik. Ha a havon ül, rosszul látszik, mint egy hócsomó, olyan. Ha hazaérünk, a barátainak így meséld.

Ezen a napon jól vadásztunk. Hét foglyot öltünk. Amikor hazaértünk, a társamnak sok beszélt.

— Ősszel a tundrán nagyon-nagyon jó. — Így fejeződött be Ruszlán elbeszélése.

Szójegyzék

<i>aba</i>	= <i>fogoly</i> (madár) — <i>abad</i> : sggenPxsg2. — <i>abada</i> : sggenPxsg3.		
<i>abaku</i>	= <i>fogyoecska</i> — <i>abakuda</i> : sgaccPxsg3.		
<i>ača'</i>	= <i>apa</i> ~ <i>ñācē'</i> (20) ~ <i>Ip</i> . <i>ač'če</i> (22), az <i>enyec</i> szó eddig ismeretlen volt.		
<i>adij'</i>	= <i>leül</i> : aor. refl. sgl. — <i>aduŋa</i> : gyakorító képzős származék. — <i>ađibuta</i> : ge- rundium Pxsg3.	<i>ekazobi</i>	= <i>elfárad</i> : narr. aor. sg3.
<i>bago</i>	= <i>gödör</i> — <i>bagozodu</i> : predest. accPxpl3. ~ <i>wāŋk</i> (55) ~ fi. <i>onkalo</i> (44)	<i>eker</i>	= <i>ez</i>
<i>bazada</i>	= <i>beszéd</i> : sgaccPxsg3.	<i>gorod</i>	= <i>város</i> < orosz
<i>bewoza</i>	= <i>gyorsan</i>	<i>hanawaj</i>	= <i>bagoly</i> — <i>hanawajier</i> : sg- nomPxsg2. ~ <i>χahipčo</i> (157)
<i>buda neanada</i>	= <i>neki</i>	<i>i</i>	= <i>és</i> < orosz
<i>čuldue</i>	= <i>kiás, kikapar</i> ~ <i>tülā</i> (520)	<i>inukujeza</i>	= <i>nem messze</i>
<i>čulowbi</i>	= <i>ás</i> : narr. aor. pl3. ~ <i>tülā</i> (520)	<i>ir</i>	= <i>alá</i> ~ <i>ŋil'</i> (31) ~ <i>al</i> (2)
<i>čuldoš</i>	= <i>kopog</i> : inf.	<i>iron</i>	= <i>alatt</i>
<i>da</i>	= <i>föld</i> — <i>daraha</i> : hasonlító képzős származék.	<i>is</i>	= <i>tagadó ige</i> : inf. ~ fi. e- (10)
<i>dadukuj</i>	= <i>lassacsokán</i> ~ <i>jana</i> (81)	<i>kadabiđ</i>	= <i>vadászik</i> : narr.aor.dul. ~ <i>χāhje</i> (171)
<i>dazos</i>	= <i>megy</i> : inf. — <i>dažubi</i> : narr. aor. sg3. — <i>dažodás</i> : mel- léknévi igenév essiv-trans- lativusa.	<i>kāj</i>	= <i>hull, esik</i> : pass.part. ~ <i>χāmā</i> (167)
<i>dedu</i>	= <i>hattyú</i> ~ <i>jatpi</i> (86)	<i>kajbi</i>	= <i>marad</i> : narr.aor.sg3. ~ <i>χāje</i> (164) ~ <i>hagy</i> (23)
<i>dozutad</i>	= <i>lő</i> : aor.sg2. ~ <i>jadā</i> (85)	<i>kanut</i>	= <i>megy</i> : imper.sg2., a taga- dásnál használt igető — <i>kanutaz</i> : aor.sgl.
<i>dikčuraha</i>	= <i>csoomóhoz hasonló</i>	<i>kāraz</i>	= <i>levesz</i> : aor.sgl.
<i>dira</i>	= <i>felemel</i> ~ <i>jilā</i> (126) ~ <i>emel</i> (5)	<i>kasaj</i>	= <i>férfi</i> ; <i>társ</i> : sgnomPxsgl. — <i>kašhit</i> : pldatPxsg2. — <i>kašihitu</i> : pldatPxpl3. —
<i>dire</i>	= <i>él</i>	<i>katada</i>	= <i>hiv</i> : ? ~ ? <i>āh-</i> (172)
<i>dōreda</i>	= <i>beszéd</i> : sgaccPxsg3.	<i>kazaz</i>	= <i>megöl</i> : aor.sgl. — <i>kazār</i> : aor.obj.(1)sg2. — <i>kazabiđ</i> : narr.aor.dul.
<i>duda</i>	= <i>meleg</i> (<i>van</i>) ~ <i>jadembā</i> (105)	<i>kazu</i>	= <i>hóvihar</i> — <i>kazuda</i> sgnom- Pxsg3. ~ <i>χāđ</i> (175) ~ <i>ész</i> <i>kidu</i> (24)
<i>đure</i>	= <i>mély</i> ~ <i>jör</i> (135)	<i>kivhon</i>	= <i>körül</i> ~ <i>χāew</i> (178)
<i>đureza</i>	= <i>beszéd</i> : sgnomPxsg3.	<i>kitahir</i>	= <i>elmond, elmesél</i> : igető + <i>hír</i> tagadó ige ~ <i>χētā-</i> (185) ~ <i>Ip</i> .
<i>đuru</i>	= <i>liba</i> ~ <i>japtū</i> (83)		Lule <i>giet'to</i> (12), az <i>enyec</i> szó eddig ismeretlen volt.
<i>đutuku</i>	= <i>libácska</i>		
<i>ebada</i>	= <i>fej</i> : sgaccPxsg3. ~ <i>ñāewa</i> (22)		
<i>ebuta</i>	= <i>van</i> : gerundium Pxsg3. — <i>ezahada</i> : A 'lenni' ige va- lamely igenevéből képzett szerkezet, sgdattPxsg3. rag-		

<i>koma</i>	= <i>akar</i> : imper.sg2., a tagadásnál használt igető.	<i>nojdekus</i>	= <i>kiegyenesít</i> : inf. ~ ? <i>nēnca</i> (318)
<i>kometaza</i>	= <i>szeret</i> : aor.obj.(1)sg3. ~ <i>zarwā</i> (152)	<i>nudaš</i>	= <i>nedves</i> : a - <i>š</i> nomen deverbale képző, < ^x <i>p</i> (LEHTISALO 258, GYÖRKE 22, COLLINDER 270)
<i>koruj</i>	= <i>kés</i> : sgnomPxsg1. ~ <i>zar</i> (151) ~ fi. <i>kuras</i> (29)	<i>ned</i>	= tagadó ige: aor.sg2.
<i>kud</i>	= <i>meztalál</i> : imper.sg2., a tagadásnál használt igető ~ <i>χō-</i> (196) ~ fi. <i>koke-</i> (25)	<i>ni</i>	= tagadó ige — <i>nūw</i> (НИВ): tagadó ige, erős állítás kifejezésére. A - <i>w</i> a jurák - <i>wu-</i> előképzőnek felelne meg? — <i>nīza</i> : aor.obj.(1)sg3.
<i>kudahad</i>	= <i>messzire</i> ~ <i>χū'</i> (200)	<i>ni'</i>	= - <i>ra</i> , - <i>re</i> — <i>nīn</i> : - <i>on</i> , - <i>en</i> , - <i>ön</i> — <i>nīh</i> : dulat. ~ <i>reánk</i> <i>kettőnkre</i> — <i>nīwon</i> : - <i>on</i> , - <i>en</i> , - <i>ön</i> : prolat. ~ <i>nī'</i> (323)
<i>kudahahan</i>	= <i>messze</i> (hol?)	<i>nida</i>	= <i>név</i> : sgnomPxsg3. Miért <i>da?</i> ~ <i>nūm'</i> (333) ~ <i>név</i> (39)
<i>kudiga</i>	= <i>alszik</i> — <i>kudiga'</i> : aor.pl3. <i>kudidahada</i> : sgdatPxsg3. valamely igenévből. Lásd <i>ezahada!</i> — <i>kudiedašer</i> : inf. + <i>r</i> képző ~ jurák - <i>ri</i> . ~ <i>χōhō</i> (194)	<i>na</i>	= <i>van</i> ~ <i>nāe-</i> (25)
<i>kuhori</i>	= <i>nagyon</i> ~ ? <i>zurī'</i> (202)	<i>no^omo</i>	= <i>csak</i>
<i>kuj</i>	= <i>tundra</i> — <i>kujhon</i> : sgloc. ~ ? <i>χōj</i> (189)	<i>nus</i>	= <i>teljesen</i> ; <i>egyáltalán</i>
<i>kuna</i>	= <i>hol?</i> ~ <i>χū-</i> (197) ~ <i>hol</i> (26)	<i>obū</i>	= <i>mi?</i> — <i>obus</i> = <i>miért</i> : essiv-transl. ~ <i>nawē</i> (4)
<i>kunobés</i>	= <i>fut</i> : - <i>bε</i> nomen deverbale képző (LEHTISALO 257—258, GYÖRKE 22, COLLINDER 270) + <i>š</i> essiv-translativ. rag = infinitivus ~ <i>χunā</i> (203)	<i>obuhua</i>	= <i>valami</i>
<i>kurhari</i>	= <i>minden</i> (всѣкий)	<i>obuhoru</i>	= <i>semmi</i>
<i>mamobi</i>	= <i>mond</i> : narr.aor.pl3.	<i>oburu</i>	= <i>dolog</i> , <i>tárgy</i> ~ <i>nawēri'</i> (4)
<i>manā</i>	= <i>mond</i> — <i>manāz</i> : aor.sgl. — <i>manad</i> : aorsg2.	<i>omuon</i>	= <i>itt</i> : prolat. ? ~ ? <i>am-</i> (4)
<i>meaza</i>	= <i>vesz</i> : aor.obj.(1)sg3. ~ <i>me-</i> (258)	<i>onān</i>	= <i>most</i> , <i>jelenleg</i>
<i>me'</i>	= <i>ház</i> , <i>csum</i> , <i>sátor</i> — <i>mekon</i> : sgloc. — <i>mekoh</i> : sglat-Px ^d ul. — <i>mekodu</i> : sglat-Px ^l 3.	<i>ornoju</i>	= <i>előre</i> ; a - <i>noju</i> lativusi szuffix több esetben előfordul ~ <i>nj'</i> (32)
<i>mīn</i>	= <i>belsejében</i> ~ <i>mū'</i> (279)	<i>ornori</i>	= <i>egyre előre</i>
<i>modēr</i>	= <i>lát</i> : aor.obj.(1)sg2. — <i>modjaz</i> : aor.sgl.	<i>otés</i>	= <i>vár</i> : inf. ~ <i>nētā-</i> (30)
<i>modijsunaza</i>	= <i>megvizsgál</i> , <i>megnéz</i> : -aor. obj.(1)sg3.	<i>otuznoju</i>	= <i>összel</i> : a - <i>noju</i> végződés egyéb évszakneveknél is megvan — <i>otuzuj</i> = <i>őszi</i> : a - <i>j</i> adj. denominale képző < * <i>j</i> (vö. LEHTISALO 60, GYÖRKE 31)
<i>modih</i>	= <i>váll</i> : sggenPxsg1	<i>oza</i>	= <i>hús</i>
<i>mokatās</i>	= <i>felállít</i> (<i>sátort</i>): ? ~ <i>makā</i> (239)	<i>ozj'</i>	= <i>lát</i> <i>szik</i> , <i>tűnik</i> : imper.sg2., a tagadásnál használt igető — <i>oziz</i> : refl.imper.sg2., tagadásnál használt igető.
<i>mudimta</i>	= <i>elhallgat</i> ~ <i>mū'</i> (263)	<i>ozjma</i>	= <i>kimegy</i>
<i>nabe</i>	= <i>új</i>	<i>pajraha</i>	= <i>ágyhoz hasonló</i> ~ <i>pāeŋ</i> (390)
<i>nēbrez</i>	= (<i>oda</i>) <i>fut</i> : aor.refl.sg3. ~ <i>nāwotā</i> (300)	<i>pe'</i>	= <i>kezd</i> : refl.aor.sg3. ? , aor.-sg3. ? — <i>peza</i> : ??
<i>nēda</i>	= <i>neki</i>	<i>pedzēw</i>	= <i>lő</i> : aor.obj.(1)sgl. ~ <i>pā</i> (373)
<i>nējuh</i>	= <i>felém</i>	<i>pehon</i>	= <i>fa</i> : sgloc. ~ <i>pā</i> (371) ~ <i>fa</i> (53)
<i>nēk</i>	= <i>másik</i>	<i>pesdue</i>	= (<i>fel</i>) <i>fúj</i> pass.part. < * <i>t</i> (LEHTISALO 282) ~ <i>pōsā</i> (360)
<i>nēkju</i>	= <i>másik</i>	<i>ped</i>	= <i>ki</i> , az <i>utára</i> ~ <i>pī</i> (381)
<i>nertābizu</i>	= <i>megáll</i> , <i>ottmarad</i> (останавливаться): narr.aor.refl.pl3. ~ <i>nūltā</i> (293)	<i>pia</i>	= <i>fél</i> ~ <i>pīlū-</i> (384) ~ <i>fél</i> (47)
<i>niga'</i>	= <i>fűzfa</i> : plgen. ~ <i>nurka</i> (332) ~ <i>nyár</i> (<i>fa</i>) (42) az <i>enyee</i> szó eddig ismeretlen volt.		
<i>nōda</i>	= <i>megfog</i> : aor. obj.(1)sg3? ~ ? <i>nōdā</i> (330) ~ <i>nouta-</i> (41)		
<i>noduaz</i>	= <i>hall</i> : aor.sgl.		

<i>poaza</i>	= év: sgnomPxsg3.	<i>tekarabuta</i>	= elrejtőzik: gerundium Pxsg3. ~ <i>takal-</i> (460) ~ <i>csuk</i> (7)
<i>polzebuta</i>	= fekete: gerundium Pxsg3. ~ <i>paridē</i> (339)	<i>to</i>	= <i>tó</i> ~ <i>tō</i> (488) ~ <i>tó</i> (62)
<i>puzaś</i>	= befejez: múlt obj.(1)sg3. ~ ? <i>poꝥō</i> (356)	<i>toahazoñ</i>	= megérkezik, jön: sgabl-Pxdul., nomen actionis — <i>tōbuñ</i> : gerundium Pxdul.
<i>puđ</i>	= összerak: inf. ~ <i>pēn-</i> (351) ~ fi. <i>pane-</i> (46)	<i>toeda</i>	= kérdez: aor.obj.(1)sg3.
<i>puḡon</i>	= között: sgloc. — <i>pumon</i> : sgprolat. ~ <i>pō'</i> (355)	<i>tolnoju</i>	= <i>ide</i> ~ <i>ta-</i> , <i>tā-</i> (457)
<i>ruslan</i>	= Ruszlán < orosz	<i>tonjúkueahaz</i>	= múlik (idő): sgabl., nomen actionis ~ ? <i>tōnū</i> (492)
<i>segābat</i>	= éjszakázik: múlt pl. ~ <i>šengā</i> (440)	<i>tonjñ</i>	= ott ~ <i>ta-</i> , <i>tā-</i> (457)
<i>sejagua</i>	= befed ~ <i>šī'</i> (443)	<i>tonoju</i>	= nyáron ~ <i>tā'</i> (458) ~ fi. <i>suvi</i> (59)
<i>señlíz</i>	= néz: refl.aor.sg3.	<i>torē</i>	= így
<i>señmid</i>	= minden	<i>torse</i>	= ilyen
<i>señajgu</i>	= fehér	<i>tuakuča</i>	= szárnyacska: place. ? ~ <i>tō</i> (489) ~ <i>toll</i> (62), az enyec szó eddig ismeretlen volt.
<i>šira</i>	= hó ~ <i>šira</i> (412)	<i>tubotu</i>	= megérkezik: gerundium Pxp13.
<i>širanoju</i>	= télen ~ <i>šira</i> (412)	<i>tude</i>	= róka ~ ? <i>tōhe</i> (518)
<i>soa</i>	= igyekszik	<i>tudugujzás</i>	= megismer, felismer: múlt obj.(1)sg3.
<i>sōb</i>	= megerősödik: gerundium ~ <i>sa'</i> (400)	<i>tūñij</i>	= puska: sgaccPxsg1. ~ <i>tūñi</i> (498) ~ fi. <i>tuli</i> (63) + <i>nyíl</i> (42)
<i>soboꝥ</i>	= (meg)jóm: pass.part. ~ <i>sabā</i> (398)	<i>tiker</i>	= ez, az -r a főnévi alak képzője, eddig ismeretlen volt a szamojédban. Az <i>eker</i> is ezt tartalmazza.
<i>suame</i>	= csak	<i>tukēi</i>	= mind ~ <i>tukū'</i> (520)
<i>sujza</i>	= jó	<i>ubłajgu</i>	= kicsi
<i>sujzān</i>	= jól	<i>ukaś</i>	= sok: múlt sg3. — <i>ukat</i> : múlt pl3. ~ <i>ñōka</i> (36)
<i>sumoꝥ</i>	= (le)esik: refl.aor.sg3. ~ <i>sulmā</i> (418)	<i>ūña</i>	= eszik
<i>šī'</i>	= engem	<i>uz</i>	= nyom — <i>uz'oś</i> : plnom. + nyomósító elem? ~ <i>ñu'</i> (41) ~ <i>ūt</i> (63)
<i>šīta</i>	= őt	<i>uzahanēda</i>	= kéz: sglocPxsg3. ~ <i>ñudā</i> (44) ~ vog. <i>joś</i> , <i>jāś</i> (19)
<i>šīe</i>	= ki? ~ <i>šā-</i> (424) ~ <i>ki?</i> (Introduktion 175)	<i>watazora</i>	= vattaszerű < orosz
<i>šīehoru</i>	= senki		
<i>sīehua</i>	= valaki		
<i>šizēs</i>	= kettő: essiv-translat.		
<i>tabezāhazon</i>	= céloz: sgablPxsg1. Milyen igenévből? Nomen actionis? (vö. Prokofjev', pl. <i>mota'e</i> 'vágás') ~ ? <i>tābedā</i> (475)		
<i>tabuḡoz</i>	= pehely: sgabl. — <i>tabur</i> : place. ~ ? <i>tar'</i> (462)		
<i>taha'</i>	= mögē ~ <i>tahā</i> (500) ~ fi. <i>taka-</i> (61)		

*

A nganaszan nyelv egyike a legkevésbé ismert uráli nyelveknek. A nyelvtanát még csak ismerjük valamennyire CASTRÉN és PROKOFJEV leírásából, de összefüggő szövegekkel alig rendelkezünk: mindössze PROKOFJEV közöl néhány mondatot a „Jazyki i piśmennost narodov Severa” című kötetnek a nganaszan nyelvvel foglalkozó részében. Mindez arra indított, hogy a rendelkezésemre álló csekély terjedelmű nganaszan anyagot közzétegyem.

A nganaszanok két törzsből tevődnek össze: avamokból (*ña*) nyugaton és vadejevekből (*asa*) keleten. A vadejevek nyelve teljesen ismeretlen. Az itt közlésre kerülő szöveg azonban valószínűleg a vadejev nyelvjárást képviseli. Az alábbi mondatokat ugyanis levél útján kaptam SEMJON D. KUPČIK-tól, aki a Tajmyr Nemzetiségi Körzet hatangai kerületének Novorybnoje nevű

településén tanító. Mivel Novorybnoje a nganaszan nyelvterület legkeletibb részén fekszik, S. D. KUPČIK föltehetőleg a vadejev nyelvjárást beszéli, hacsak nem nyugatról helyezték ide. Adatközlőm egyébként 24 éves, amint ez a szövegből is kiderül.

A mondatokat S. D. KUPČIK oroszról fordította nganaszanra, s ez meg is érződik rajta: az állítmányt néha előre hozza a mondat végéről. Egyébként megállapíthatjuk, hogy ha a szöveg valóban vadejev nyelvjárásban íródott, akkor nem nagy az eltérés a nyugati és a keleti nyelvjárás között. Ezt igazolják az alábbi szavak: avam PR. *fā* 'fa' ~ KU. *fa*, PR. *ńim* 'név' ~ KU. *ńima* vagy *ńimłi*, PR. *ńāń* 'száj' ~ KU. *ńāń*, PR. *tāđaj* 'kulcsont' ~ KU. *tāđaj*, PR. *nori* 'pad a csónakban' ~ KU. *noře*, PR. *ńo'aj* 'egy' ~ KU. *ńo'aj*, PR. *siti* 'kettő' ~ KU. *siti*, PR. *matu* 'hat' ~ KU. *matu*, PR. *bi* 'tíz' ~ KU. *bi*, PR. *kam* 'vér' ~ KU. *kam*, PR. *ńōka* 'számos' ~ KU. *ńōka'a*, PR. *łiłsiń* 'taréj' (*зрeдeнь*) ~ KU. *łiłsi*.

A nganaszan szavakat hangról hangra írom át a cirill abc-ból. Mivel PROKOFJEV szerint a nganaszanban csak a *t*, *d*, *n*, *s* és *l* lehet lágy, ezért csak ezeknél a mássalhangzóknál lenne célszerű jelölni a lágyságot. A KUPČIK beszélt nyelvjárás azonban alighanem eltérő képet mutat, mert egy szóban szóvégi — *mb*, egy másikban pedig szóvégi —*pb* jelet ír, s ez minden bizonytalansággal —*m*-re, ill. —*r*-re utal. Ezért én minden mássalhangzó lágyságát jelölöm. Adatközlőm egyébként gondosan jelölte a mássalhangzók lágyságát, ill. palatalizáltságát, a 'kettő' jelentésű szót pl. *сыйты*-nek írja (PR. *siti*). Az *f* hangot, amely PROKOFJEV szerint a nganaszanban *f* és *h* közötti hang, hol *φ*-fel (*fa*), hol *χ*-val (*hiō*) írja. Az *ɨ*-t *i*-vel, az *ɛ*-t *e*-vel írom át.

S z ö v e g

mana torojtum školatanu, hodašimint'um (-минтюумь). én dolgozom iskolában tanítóként.

mana hišdou sitibi' četa hiō. maj kiladatanu tihica namacumadira matu'bi' nekem van huszonnégy év, május hónapban, ezer kilencszáz hatvan *nağur* (нагурь) *hiotanu part'jati łijem* (мием). *tełi ane' prazdnika mana jatana*. három évben a pártba léptem. ez nagy ünnep nekem volt.

Néhány testrésznév

mojbo 'fej', *bakada* 'nyak', *đu'di* (đuоду) 'kezek', *ńo* 'lábak', *šejmi* 'szemek'.

MIKOLA TIBOR